

Birtoktervezési és rendezési ismeretek 12.

A Magyar erdő jövőképe

Katonáné Gombás, Katalin

Birtoktervezési és rendezési ismeretek 12.: A Magyar erdő jövőképe

Katonáné Gombás, Katalin
Lektor: Dr. Máthay, Csaba

Ez a modul a TÁMOP - 4.1.2-08/1/A-2009-0027 „Tananyagfejlesztéssel a GEO-ért” projekt keretében készült. A projektet az Európai Unió és a Magyar Állam 44 706 488 Ft összegben támogatta.

v 1.0

Publication date 2010

Szerzői jog © 2010 Nyugat-magyarországi Egyetem Geoinformatikai Kar

Kivonat

Ennek a témakörnek a megírásakor azt a célt tűztük ki, hogy az ezredfordulót követő évek erdészeti politikai, stratégiai célkitűzéseit foglaljuk össze önkényes válogatásban, a mezőgazdasági területrendezés, a közeljövő birtokrendezéseinek, birtokfejlesztéseinek nézőpontjából.

Jelen szellemi terméket a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény védi. Egészének vagy részeinek másolása, felhasználás kizárólag a szerző írásos engedélyével lehetséges.

Tartalom

12. A Magyar erdő jövőképe	1
1. 12.1 Bevezetés	1
2. 12.2 Erdőgazdálkodásunk napjainkban	1
2.1. 12.2.1 Az Erdő fogalma	2
3. 12.3 Erdősültségi adatok Magyarországon	5
4. 12.4 A földhasználati reform és az erdők	7
4.1. 12.4.1 A földhasználati zónarendszer	7
5. 12.5 Fatermesztés és a magyar erdők jövőképe	10
6. 12.6 Összefoglalás	12
7. 12.7 A tárgymutató, fogalomtár	13

A táblázatok listája

12-1. A földhasználati modell kategóriái (Schneller,2008)	8
---	---

12. fejezet - A Magyar erdő jövőképe

1. 12.1 Bevezetés

A **magyar erdő jövőképe c. modulban**, az ezredfordulót követő évek erdészetpolitikai, stratégiai célkitűzéseit foglaljuk össze. Az ismertetésre kerülő erdészeti szakmai anyag megértéséhez ismerni kell Prof. Emer. Dr. Szabó Gyula által írt „Föld és területrendezés” c. digitális jegyzetét, valamint „Erdőstratégia, erdőprogram, tulajdonosi és birtokstruktúra változások” c. 13. modult.

Az erdészeti cselekvési terv, a Zöld Könyv (Európai Bizottság: Erdővédelem és erdészeti információ csere az Európai Unióban : erdeink felkészítése az éghajlatváltozásra, SEC(2010)163 final, Brüsszel, 2010.03.1., COM(2010)66 végleges), **sorra veszi az erdővédelemmel és az erdészeti információ cserével kapcsolatos uniós megközelítés lehetséges opcióit**. A Zöld Könyv vitaindító céllal készült, a Bizottságnak az „Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, egy európai fellépési keret felé” című Fehér Könyve (COM(2009)147) alapján.

Az Európai Unió (EU) Fehér Könyvére vonatkozó 2009. június 25-i EU tanácsi következtetések hangsúlyozzák, hogy az éghajlatváltozás erdeinket sem hagyta érintetlenül, és hatásaival a jövőben is számolni kell. Mivel pedig ezeknek a hatásoknak társadalmi-gazdasági és környezeti következményei is lesznek, a legjobb már most felkészülni rájuk, hogy erdeink változó éghajlati viszonyok mellett is maradéktalanul be tudják tölteni összes funkciójukat.

Ennek szellemében az uniós és a magyar erdővédelemnek elsősorban arra kell összpontosítania, hogy az erdők megőrizzék termelékenységüket és teljesíteni tudják társadalmi gazdasági, környezeti szerepüket.

Arra kell válaszokat keresni, hogy az éghajlatváltozás Európában és azon belül Magyarországon hogyan módosítja az erdőgazdálkodás és az erdővédelem feltételeit, illetve milyen irányt kell vennie az uniós szakpolitikának ahhoz, hogy nagyobb mértékben tudja támogatni a tagállamok erdészeti kezdeményezéseit. Milyen kihívásokkal állunk szemben? Milyen további információk megosztására lesz ehhez szükség? (COM(2009)147)

A fejezetből Ön megismeri:

- Erdőgazdálkodásunk helyzetét napjainkban;
- Erdeink társadalmi-gazdasági és infrastrukturális, települési szerepét,
- Az erdők környezetvédelemben és az ökoszisztémában tett szolgáltatásait,
- Erdősültségi adatokat Magyarországról,
- A földhasználati reform és az erdővel kapcsolatos összefüggéseket,
- A fatermesztés és a magyar erdők jövőképét.

A fejezet anyagának elsajátítása után Ön képes lesz:

- Erdőgazdálkodásunk helyzetét ismerni,
- Az erdők társadalmi-gazdasági és településen betöltött szerepének ismertetésére,
- Felismerni erdeink környezetvédelmi szolgáltatásait,
- Magyarország erdősültségi adatait átlátni,
- A földhasználati reform és az erdővel kapcsolatos összefüggéseket tudni,
- A fatermesztés és a magyar erdők jövőjéről képet alkotni.

2. 12.2 Erdőgazdálkodásunk napjainkban

A szubszidiaritás elvének megfelelően az erdészeti politika elsősorban az EU tagállamok hatáskörébe tartozik.

Az Európai Unió szerepe korlátozott, legfőképpen a nemzeti erdészeti politikákat és programokat kiegészítő, alábbi **értékteremtő tevékenységekre** irányul:

- az Európai Unió területén található erdők **állapotának figyelemmel kísérése** és az adott esetben állapotjelentés készítése,
- **felkészülés a világméretű változásokra** és a tagállamok figyelmeztetése a körvonalazódó kihívásokra, valamint
- **javaslatok kidolgozása uniós szintű, korai fellépésekre**, illetőleg ezen fellépések koordinálása vagy támogatása.
- így elsősorban **arra kell válaszokat keresni**, hogy az **éghajlatváltozás hogyan módosítja az erdőgazdálkodás és az erdővédelem feltételeit**, illetve milyen irányt kell vennie az uniós szakpolitikának ahhoz, hogy nagyobb mértékben tudja támogatni a tagállamok erdészeti kezdeményezéseit,
- az **erdők általános helyzetét** és globális jelentőségét,
- jellemezni szükséges az Európai Unió erdeit és azok funkcióit;
- **feltárni azokat a főbb kihívásokat**, amelyekkel az EU és Magyarország **erdőinek az éghajlatváltozás következtében szembe kell nézniük** és, hogy ezek milyen veszélyekkel járnak az erdők funkciói szempontjából;
- áttekintést kell nyújtani a **kihívások kezelésére**, valamint a környezeti hatások és a fellépések hatásainak figyelemmel kísérésére alkalmazható, rendelkezésre álló erdővédelmi eszközökről és erdészeti információs rendszerekről.
- A fentiekén kívül kérdéseket kell felvetni, amik kiindulási pontként szolgálhatnak az éghajlatváltozással számoló uniós erdővédelem és erdészeti információcsere jövőbeni irányát meghatározó szakpolitikai opciók kidolgozásakor.
- Az uniós intézmények, a tagállamok, a polgárok és az ügyben érdekelt egyéb érintettek válaszai alapján a Bizottság tájékoztatást és útmutatást kap arra vonatkozóan, hogy erdeink éghajlatváltozásra való felkészítéséhez, illetve szerepük maradéktalan betöltésének elősegítéséhez **szükség van-e a meglévőkön kívül további, uniós szintű lépésekre, az erdészet stratégiájának esetleges éghajlat szempontú felülvizsgálatára.** (Az Európai Unióról szóló szerződés 5. cikkely)

2.1. 12.2.1 Az Erdő fogalma

Az Európai Unió tagállamaiban nincs általánosan elfogadott meghatározás az erdő fogalmára.

Az erdészeti erőforrások időszakos értékeléséhez az alábbi meghatározásokat használja, az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO), az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (ENSZ-EGB), valamint az erdők védelmével foglalkozó miniszteri konferencia (MCPFE):

„Erdő”:

10%-nál nagyobb záródású (vagy ennek megfelelő állománysűrűségű), 0,5 hektárnál nagyobb kiterjedésű földterület, ahol a fák termőhelyükön vágásérett korban legalább az 5 méteres magasságot elérik.

„Egyéb fás terület”:

Legalább 5–10%-os záródású (vagy ennek megfelelő állománysűrűségű) földterület, ahol a fák termőhelyükön vágásérett korban elérik az 5 méteres magasságot, vagy olyan földterület, amely legalább 10%-os záródású (vagy állománysűrűsége ennek megfelelő mértékű), és amelynek állományát cserjék és bokrok, illetve olyan fák alkotják, amelyek vágásérett korban termőhelyükön nem érik el az 5 méteres magasságot.

„Erdőtakaró”:

A Föld eredeti erdőtakarója a termőterületek, a fából készült termékek és az energiaforrások iránt történelmünk kezdete óta jelentkező igény következtében –javarészt a 20. században – jelentős mértékben lecsökkent. Ma a Föld felszínének kevesebb, mint 30%-át borítják erdők, s ezek területe is folyamatosan zsugorodik.

Hazánk legtöbb erdeje, köztük a folyamatos erdőgazdálkodással hasznosított erdők fahozam és szénkészlet tekintetében is növekedtek, így a légtérből hatékonyabban tudják kivonni a széndioxidot.(1.)

12.2.2 Erdeink szerepe

Az erdő a fajokban leggazdagabb szárazföldi ökoszisztémák egyike. Az egészséges erdők gazdag fajösszetételének köszönhetően az élő szervezetek és populációik alkalmazkodni tudnak a környezeti változásokhoz, és az ökoszisztéma általános stabilitása fennmarad.

Az erdők lassan fejlődnek: fáik hosszú évek alatt regenerálódnak és évtizedekig növekednek, ültetéskor sokszor még nem lehet tudni, mi lesz a facsemeték végső rendeltetése.

Az erdők több, egymással összefüggő társadalmi, gazdasági és környezeti szerepet töltenek be, gyakran mindegyiket egyszerre, egy helyen. Ez a többfunkciós jelleg csak megfelelő erdészeti adatokra épülő, kiegyensúlyozott erdőgazdálkodással tartható fenn.

Az erdők hármas szerepe, a 2009. évi XXXVII. törvény az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvényből már jól ismert.(Szabó,2010).

Az alábbiakban a társadalmi és gazdasági szerepet egyben tárgyaljuk, míg a védelmi szerepre nagyobb hangsúlyt fektetünk, és részletezzük, az MCPFE "State of Europe's Forests 2007"(Az európai erdők állapota 2007) c. dokumentáció alapján.

Társadalmi-gazdasági szerep

Az erdők munka- és kereseti lehetőséget, erdészeti nyersanyagokat és megújuló erőforrásokat biztosítanak.

A legtöbb erdőgazdaság fő bevétele fatermelésből származik. Az erdőkre épülő primer faipari ágazatok fűrészfát, faalapú lemezeket, papíripari cellulózt, tűzfát, bioüzemanyag előállítására szolgáló faaprítékot és fakérget termelnek, ezen kívül vidéki kis- és közepes vállalkozásoknál alkalmazott munkavállalók számára nyújtanak megélhetést.

A faanyagra szerteágazó feldolgozó-kereskedelmi értéklánc épül, amely a bútorgyártástól kezdve az építőiparon át a nyomda- és csomagolóiparig számos ágazatot magában foglal.

Az ágazat gazdasági szempontból rendkívüli jelentőséggel bír a vidéki térségekben, hiszen alapvetően a fenntartható erdőgazdálkodással hasznosított erdők biztosítják az erdőkre épülő faipari ágazatok faellátását. Az erdészeti alapú nyersanyagok, áruk és szolgáltatások a vidéki térségek gazdasági fellendülésének, a „zöld növekedésnek” fontos mozgatórugói. A fatermékek iránti kereslet növekedéséhez a bioenergiái fejlesztések iránti keresletnövekedés is hozzájárult.

Van még lehetőség arra, hogy fokozzuk a faanyagok fenntartható mobilizálását az Európai Unióban, méghozzá anélkül, hogy ez az erdő többi funkciójának rovására menne. Az erdőkre épülő faipari ágazatok versenyképességét, a gazdasági életképességet, a környezetvédelmet, a tulajdonosi szerkezet fragmentáltságát (mozaikossága, sokszínűsége), az erdőtulajdonosok szerveződését és motiválását érintő kérdések kiegyensúlyozása azonban jelentős kihívásokkal jár, és további erőfeszítéseket igényel az adatszolgáltatás terén.

Az EU energiaügyi és éghajlat-változási csomagjának megfelelően a megújuló energiaforrások 20%-os arányára vonatkozó célkitűzés teljesítésével összefüggésben összességében akár kétszeresére vagy háromszorosára is nőhet a kereslet a mezőgazdaságból és az erdészetből származó biomassa iránt, ezzel együtt a biomassza-előállítás és a felhasználás hatékonysága is nőhet.

Az erdőhasznosítási ráta átmeneti növekedése nem szükségszerűen vezet fenntarthatatlansághoz, ha figyelembe vesszük, hogy az erdők kor szerinti összetétele a görbe pozitív irányába mozdul el, és a növekedéssel az erdők szén-dioxid-nyelőkből átmeneti faanyag-forrássá válhatnak.

A fa, - mint nyersanyag a fafeldolgozó iparban és az energiatermelésben - szerepének meghatározásához létfontosságú, hogy célirányos és időszerű erdészeti információk álljanak rendelkezésre.

A következő forgatókönyv alapján az alábbiak révén biztosítható a faellátás fenntarthatósága:

- a faanyag új forrásainak kialakítása, mégpedig a fanevelésre és fakitermelésre használt területek kiterjesztésével,
- meglévő fakészlet-források (erdei és nem erdei) mobilizálása, pl. a fahasználat növelésével,
- a fatermelés és fafelhasználás hatékonyságának növelése,
- a fa nyersanyagok behozatalának növelése.

A fenntartható erdőgazdálkodás minden szintjén új kihívást jelent majd a fentieket úgy teljesíteni, hogy közben az erdő egyéb funkciói megmaradjanak, sőt fejlődjenek.

Az erdők éghajlatváltozásra való felkészítésének fényében ehhez többek között szerkezet átalakítási intézkedésekre, például a faállomány összetételének megváltoztatására, illetve a helyi adottságoktól függően gyakoribb és korai gyérintésre lehet szükség.

Település- és infrastruktúra-védelem

Az erdők fontos elemei hazánk arculatának. Számos hegyvidéki területe lakhatatlan lenne erdők nélkül, amelyek megakadályozzák, hogy a közutakon, vasútvonalakon, mezőgazdasági területeken és településeken földcsuszamlások, sárfolyamok, sziklaomlások pusztítsanak. A védelmi funkciót betöltő erdők különleges bánásmódot igényelnek, hogy a növénytakaró stabil és összefüggő maradjon.

A szabadidős célból (köztük a ritkán értékesített szabadidős tevékenységek, például a vadászat, kikapcsolódás, a táj élvezete, a bogyógyűjtés vagy gombászás céljaira) hasznosított erdők növelik a környező ingatlanok értékét, az idegenforgalmat, a jólétet és az egészséget, emellett hozzátartoznak Magyarország kulturális örökségéhez.

Környezetvédelmi szerep – ökoszisztéma-szolgáltatások

Talajvédelem

Az erdők léte hozzájárul a táj arculatának és a talaj termékenységének megőrzéséhez. Az erdők a felszíni lefolyások korlátozásával és a szélereősség csillapításával fékezik a talajeróziót és az elszivatagosodást. A fák vastag és finom gyökerei, amelyek elősegítik a sziklák fizikai mállását, és amelyek lebomlása a talaj fontos szerves anyag forrása, mélyítik és gazdagítják a talajréteget, s ez által termékenyebbé, termelékenyebbé és szénmegkötővé teszik a területet. Az erdőtelepítés és újraerdősítés terén tett erőfeszítések, amelyek eredményeként növekedtek erdőterületeink, továbbá a természetes megújulás, a vegyes állomány-összetételű erdők egyre nagyobb aránya, valamint a talajbarát fakitermelőgépek használata egyaránt hozzájárultak e funkció megerősítéséhez.

Az édesvíz-ellátás szabályozása

Az erdők központi szerepet játszanak a vizek tárolásában, tisztításában, valamint a víz felszíni víztestekhez és a felszín alatti víztartó rétegbe való eljuttatásában. Az erdők és talajuk tisztító szerepe arra is kiterjed, hogy lebontják vagy elnyelik az eső által szállított légszennyező anyagok nagy részét. A talaj jelentős mennyiségű vizet köt meg, ezáltal csökkenti az áradások előfordulását.

A biológiai sokféleség megőrzése

A biológiai sokféleség megőrzésével (a génkészlet szintjétől a tájképig) javul az erdők ellenálló és alkalmazkodóképessége.

Az erdei élőhelyeken megannyi kultúrnövény, vadon termő gyümölcs, gyógynövény terem, gondoskodni kell arról, hogy ez a jövőben se legyen másképp.

Aktív erdőgazdálkodással, a természetes bolygatást rekonstruálva, fajgazdagabb élőhely-szerkezet alakítható ki a be nem avatkozó erdőgazdálkodással elérhető fajgazdagsághoz képest.

Az Európai Unió élőhely-védelmi irányelv által védett legsebezhetőbb élőhelyek és fajok védettségi helyzetéről nemrégiben készített bizottsági értékelés rámutatott, hogy környezetvédelmi szempontból a legnagyobb nyomás a legelőkre, valamint a vizes élőhelyekre nehezedik, a közösségi érdekeltségű erdei élőhelyeknek pedig

egyharmada kedvező védettségi helyzetű. A biodiverzitás szempontjából viszont a holtfa az országban továbbra is az optimális szint alatt marad.

Szintén megjegyzendő, hogy az általános biodiverzitás nemcsak a fafajoktól, hanem az állomány összetételétől és az ebből eredő fényviszonyoktól is függ. (Az élőhely védelmi irányelv 17. cikke szerint készített 2009. évi jelentés (2.))

Éghajlat-szabályozás

Az erdők - mint szén-dioxid-nyelő és szénforrás - a globális szén ciklusban alapvető láncszemet alkotnak, mert képesek a légkörből kivonni, majd biomasszájukban és talajukban megkötni a szén-dioxidot, vagyis nyelőként működni.

Fejlődésük az üvegházhatást okozó gázok (ÜHG) légköri felhalmozódása ellen hat. Másrészt viszont az erdőpusztulás és/vagy a földhasználatban bekövetkező változások, a biomassza pusztulása és/vagy a szerves anyagok lebontása következtében jelentős üvegház hatású gázok-kibocsátást eredményezhetnek, mely által maguk az erdők is CO₂-forrássá válnak.

A nemzeti erdőnyilvántartás adatai alapján állapítható meg elsősorban, hogy egy adott erdő szén-dioxid-nyelőként vagy szén-dioxid-forrásként működik-e.

Az éghajlatváltozásnak (pl. az egyre gyakoribb, pusztító erejű viharoknak), a korosodó faállománynak és a fakitermelés előre nem látható, lehetséges növekedésének együttes hatására módosulhat ez az elnyelő képesség.

Ebben az összefüggésben fontos megemlíteni, hogy az erdők olyan újrahasznosítható anyagokat és megújuló energiát tudnak biztosítani, amelyekkel helyettesíthetők az intenzívebb szén-dioxid kibocsátású termékek és energiaforrások.

A lábon álló faállomány és a fából készült termékek nagyobb széntartalma, illetve a fosszilis tüzelőanyagok felhasználásának csökkentése azt eredményezi, hogy kevesebb üvegházhatást okozó gáz kerül a légkörbe.

Hosszú távon, az erdők által tárolt szén-dioxid mennyiségének fenntartására vagy növelésére irányuló fenntartható erdőgazdálkodási stratégia – amely ugyanakkor fenntartható mennyiségű fát, rostot vagy energiát is termel az erdőből – jár várhatóan a legnagyobb fenntartható mérséklő hatással. (Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség 4/2009.sz. jelentése)

Az erdő, mint a helyi és regionális időjárás alakító tényezője

A teljes növényzet evapotranspirációja (a növényzet és a talaj együttes párolgása) révén keletkezik a földfelszínről a légkörbe juttatott összes vízmennyiség mintegy kétharmada. Az erdők az óriási vízmennyiséget nemcsak tárolják, hanem párologtatják is. Az erdők ezért döntő szerepet játszanak a légköri cirkulációban és a földfelszín vízkörforgásában, és kiveszik a részüket a regionális éghajlati hatások és az elsivatagosodás mérsékléséből, valamint a vízbiztonságot érintő problémák kezeléséből.

Az erdők időjárási mintákra gyakorolt hatásairól elsősorban nemzetközi információk állnak rendelkezésre. Hosszú távú megfigyelés nélkül azonban nem lehet megállapítani, hogy a változások mely része tudható be az éghajlatváltozás hatásainak.

3. 12.3 Erdősültségi adatok Magyarországon

A hazai erdészeti ágazat intézményrendszere szintén felkészült az uniós működésre és képes lesz alkalmazkodni a kialakuló kistérségi és a nagyobb léptékű tervezési regionális igazgatási rendszerekhez, szervesen illeszkedve a vidékfejlesztési tevékenység kereteibe.

Az EU közös agrárpolitikájának korábbi termelésösztönző szabályozásából a reform során áttolódik a súlypont a vidékfejlesztési intézkedésekre, ami a lakosság foglalkoztatottságát és helyben maradását is szolgálja.

Magyarországon az **erdőgazdálkodási célú terület 2030 ezer hektár**, ebből erdővel borított 1903 ezer hektár, az **erdősültség pedig 20,5 százalék**. Ezzel a részarányal az erdő a szántó után a második legnagyobb területű művelési ág az országban.

A termőhelyi viszonyokkal összhangban, jelenleg Magyarországon az erdőterület közel **87 százalékát lombos állományok borítják**, s a fennmaradó **13 százalékát fenyő**. Az elkövetkező években, hasonlóan a korábbi évtizedekhez, a fenyő részarányának további lassú csökkenése várható. Az erdőterület **57 százalékát őshonos fafajok**, **43 százalékát idegenföldi**, meghonosodott **fafajok** (akác, fenyők) vagy klónozott fajták (nemes nyár) foglalják el.

Az erdők fakészlete, a 2008. december 31-ei adatok szerint 351,9 millió köbméter. Köszönhetően a hosszú távú tervek alapján folytatott erdőgazdálkodásnak a fakészlet 1980-óta mintegy 100 millió köbméterrel nőtt.

Az állami tulajdonú erdőkben folyó gazdálkodás szakmai színvonala összességében jó. Az állami erdők kezelése összhangban van a társadalom által elvárt, és az erdő- valamint a természetvédelmi törvényben megszabott szakmai követelményekkel. A magán és közösségi tulajdonban lévő területek gazdálkodása vegyes képet mutat.

A közel 33 ezer, erdőgazdálkodásban általában járatlan gazdálkodó jellemzően kis területeken gazdálkodik (az átlagos üzemméret 20 hektár körüli). **Az erdőgazdálkodók mögött mintegy 300 ezer fős erdőtulajdonosi kör áll.** Szélsőséges esetekben egy-egy erdőrészetnek akár több mint száz tulajdonosa lehet, akiknek érdekei, az erdejük jövőjére vonatkozó elképzeléseik nem feltétlen esnek egybe. A szakirányítói rendszer bevezetése és az integrátori hálózat kiépítése jelentős javulást eredményezett a korábbi évek gazdálkodási színvonalához képest.

Az ágazat legfontosabb bevételi forrása a fakitermelés. 2008-ban a kitermelt fatömeg 7 millió bruttó köbméter volt, miközben az erdőtervek 10,4 millió köbméterre adtak volna lehetőséget. (Az éves folyónövedék ugyanakkor 13,1 millió m³)

Az erdőgazdálkodók 2008-ban hozzávetőlegesen 100 ezer hektár erdőterületen folytattak fahasználati tevékenységet, amiből a véghasználattal érintett terület valamivel több, mint 32 ezer hektárt tett ki.

A Nemzeti Erdőtelepítési Program hosszabb távon - 35-50 év alatt- 683 ezer hektár, az **Új Magyarország Vidékfejlesztési Program** a 2007-2013 közötti időszakban pedig **70 ezer hektár erdőtelepítéssel** számol az uniós támogatásokra alapozottan. A 2007-2008-as tenyészeti évben a támogatási forrásoknak köszönhetően 7332 hektár új erdő telepítésére került sor. Az új erdőtelepítések hozzájárulnak a mezőgazdaság szerkezetátalakításokhoz, az ökológiai adottságokhoz jobban igazodó földhasználathoz, a vidékfejlesztéshez, a foglalkoztatási gondok enyhítéséhez, a belvízveszéllyel rendszeresen fenyegetett térségek védelméhez, a környezet, a táj és az élővilág megővéséhez is. A magyar erdők egészségi állapota megfelelő, de az előző évhez képest enyhén romlott. **Az erdők hosszabb távon az egészségesebb emberi környezet kialakítását is elősegítik.** (Balázs,2010)

Az erdőgazdálkodás működőképességét alapvetően a tulajdoni, használati viszonyok határozzák meg. Az ország termőterületének **10%-át érinti magán erdőgazdálkodás.**

A magánerdő tulajdon birtokviszonyaira az elaprózottság jellemző. Az átlagos erdőtulajdon 2 ha. körülire becsülhető. A magánerdő tulajdon sajátossága az osztatlan közös tulajdon magas aránya. A birtokszerkezet jelentős differenciálódása mellett annak folyamatos romlása észlelhető, továbbá rendkívül lassú a tulajdonosi struktúra kívánatos átrendeződése is. (pl.: a helyben lakók, mezőgazdasági családi üzemek tulajdonlási arányának növekedése). (Balázs,2010)

Vezető szakemberek (Halász et al. 2003) az **erdő birtokszerkezetének javítását tartják szükségesnek**, és a lehető legrövidebb időn belül birtokkonceptió kidolgozását tartják indokoltnak. Az a véleményük, hogy a **jogszabályok oldásával, tulajdonosi hovatartozástól függetlenül, a területek cseréje megvalósulhat.**

Fontos lenne, hogy a társaságok az állam nevében állami pénzből erdő (föld) területeket vásárolhassanak és a gazdálkodás centrumától távol eső kis különálló erdőterületektől pedig megszabadulhassanak.

A mezőgazdasághoz hasonlóan a tulajdoni és használati viszonyok a magánerdő gazdálkodásban is elkülönülnek. Jelenleg a magánerdők területének 10%-át birtokolják regisztrált mezőgazdasági termelők. A magán-erdőgazdálkodás a vidékfejlesztési célkitűzések teljesülését elsősorban erdőtelepítéssel, erdei melléktermékek gyűjtésének és feldolgozásának fejlesztésével, intenzív kezelésű faültetvények létrehozásával, valamint erdős sztyepp jellegű táj rehabilitációval a falusi turizmusban, és a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Programban rejlő lehetőségek kiaknázásának elősegítésével mozdítja elő.

A magán-erdőgazdálkodás a vidék eltartó képességének növeléséhez csak akkor képes jelentősen hozzájárulni, ha a magánszféra az EU támogatási forrásokhoz is hozzájut. Az új erdőtelepítéseket a termőföld magántulajdona révén elsősorban magántulajdonú földrészekben végzik.

Sürgető feladat a jelenleg nem művelt területen is az erdőgazdálkodási tevékenység beindítása. Ez elősegíti többek között e területek gazdasági életbe való bevonását, a közcélú feladatokban történő részvételét, a tartamosság biztosítását az ország érdeiben.

A magán erdőgazdálkodás vidékfejlesztésben betöltött szerepének érvényesítése során, az agrárátalakuláskor felszabadult területek erdősítése növeli a nemzeti erdővagyon, munkalehetőséget teremt, és folyamatos foglalkoztatást biztosít a vidék számára. (Anonymus, 2008/2)

4. 12.4 A földhasználati reform és az erdők

Az erdő növekvő jelentőségének hangsúlyozása miatt foglaltuk össze külön fejezetbe az erdőművelési ág területrendezését, területi elhelyezését.

Erdőtelepítésre csak azokat a területeket lehet kijelölni, amelyek szántóföldi művelésre, rét- és legelőgazdálkodás céljára, valamint szőlő- és gyümölcs-telepítésre alkalmatlanok, vagy igen nagy költséggel tehetők arra alkalmassá. Erdősítésre kell viszont kijelölni az erősen leromlott, mezőgazdasági műveléssel kellően nem hasznosítható földeket, különösen, ha az erdősítés a környező területek talajvédelmét is szolgálja (Dömsödi J., 2006.).

Régi szabály minden földet arra kell használni, amire az a legalkalmasabb, s valamennyi földhasználó a rendelkezése alatt álló területen a rendeltetésének megfelelő gazdálkodást kell, hogy folytasson.

A helytelen erdőgazdálkodás, az erdők irtása, a teljes letarolás, a talajpusztulás szempontjából veszedelmes jelenség, főleg az erősen tagolt, lejtős területen. Hamar leromlanak a termelési feltételek a kiirtott erdők helyén, mert a növénytakaró nélkül maradt termőföldet a lefolyó víz hamar megbontja. Létrejönnek az árkok, vízmosások, melyek bizonyos idő után teljesen használhatatlanná teszik a területet. A gyors talajpusztulás eredményeként elveszítjük a talaj felső, termékeny rétegét, és alatta már az alapkőzetet találjuk. Az ilyen területek termőképessége annyira gyenge, hogy rajta még a közepes terméseredmények is rekordnak számítanak.

A helytelen erdőgazdálkodás és a korábbi területigények a szántóföldi termelés számára azt eredményezték, hogy ma már igen jelentős mennyiségű az a terület, amelyet a gazdálkodás nem tud megfelelő eredménnyel hasznosítani. Elmondottak miatt megfontolandó, hogy a kivágott erdők helyén milyen esetekben javasoljuk ismét szántóföldi termelést.

Az erdőtelepítési feladatok végrehajtása zömmel az erdőgazdálkodók hatáskörébe tartozik. Szakembereik tervezik, irányítják a telepítést. Megbízást is vállalnak, ebben az esetben az erdősítés műszaki átvétele után a területet visszaadják a megbízónak.

Hazánkban az erdők hármaskörű funkcióit (2009.éviXXXVII. tv.22§: védelmi, közjóléti, gazdasági) társadalmi szükségletnek megfelelő összehangolását és sorrendjét - más szakághoz hasonlóan - közértávú és hosszú távú tervek biztosítják.(Szabó,2010)

Az erdő hármaskörű rendeltetéséhez kapcsolódóan több dokumentum is született, amelyekben főként a fenntartható földhasználattal kapcsolatos irányelveket fogalmazták meg. Az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezet (FAO: "Food and Agriculture Organization of the United Nations" (3.)) kidolgozta a fenntartható területhasználat alapjaira vonatkozó ajánlásokat, melyekben földhasználati kategóriarendszert alakítottak ki, az erdő hármaskörű szerepe alapján. (FAO 1976)

4.1. 12.4.1 A földhasználati zónarendszer

Az 1998-ban a Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézetében (SZIE-KTI) készült „országos háromkategóriás földhasználati zónarendszer” a mezőgazdaság termelő és védelmi funkcióinak térbeli megjelenítésére tett kísérletet.

A földhasználati zónarendszer kulcseleme a területek mezőgazdasági termelési alkalmasságának, valamint környezeti érzékenységének objektív, több szempontú elemzése és értékelése, majd a két tényező mentén kialakuló erőforrásmérleg egybevetése volt.

Ez alapján kerültek kialakításra a földhasználati zónák, az agrártermelési, a kettős-, illetve a környezetérzékenységi meghatározottságú területi kategóriák.(Ángyán 2003)

A zónarendszer eredményeit összevetve az aktuális földhasználati struktúrával, javaslat született a szükséges beavatkozásokra (pl.: művelési ágváltás, fenntartható gazdálkodási rendszerek térbeli elhelyezése).

A háromkategóriás zónarendszer alkalmazására, a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP) támogatásának orientálása mellett, az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003.évi XXVI.sz. törvény (OTrT), illetve egyes megyei rendezési tervek készítésénél került sor. A zónarendszer szerint került lehatárolásra az OTrT (eredeti törvényváltozat) „kiváló termőhelyi adottságú szántóterület” övezete, valamint a megyei tervek többségében a „külterjes és belterjes mezőgazdasági térség” terület felhasználási kategória. (Schneller, 2008).

12.4.2. Az ökotípusos rendszer

A VÁTI Kht. és a korábbi Állami Erdészeti Szolgálat megbízásából és a SZIE-KTI, az ÁESZ Térségfejlesztési és Zöldövezet Tervező Irodája és a VÁTI Kht. együttműködésével készült ökotípusos vagy 10 kategóriás földhasználati modell esetében is fontos cél maradt a mezőgazdaság egyes funkcióinak (termelő, tájfenntartó, természet- és környezetvédelmi) megjelenítése, de az elsődleges az volt, hogy az elemzés alkalmas legyen a térségi (főként területrendezési) tervek mező- és erdőgazdálkodással kapcsolatos területi lehatárolásainak alapozására.

Az ökotípusos elemzés a földhasználati lehetőségeket egy háromkategóriás zónarendszertől eltérő metodika segítségével jelöli ki.

Ökotípusnak (vagy földhasználati kategóriának) az azonos alkalmassági/érzékenységi adottságokkal jellemezhető területeket nevezzük. A modell készítése során az agráralkalmasság és környezetérzékenység vizsgálatok mellett az erdőtelepítésre való alkalmasság, illetve erdőtelepítés iránti környezetvédelmi igény értékelése is beépítésre került a rendszerbe.

A négy szempont (agráralkalmasság, környezetérzékenység, erdőtelepítésre való alkalmasság, erdőtelepítés iránti környezetvédelmi igény) szerint egyenként került jellemzésre egy háromfokozatú skálán minden területi egység (az ország területe 1 hektáros cellákra lett felosztva, ezek képezték az értékelés alapegységeit). A háromkategóriás földhasználati zónarendszer felülvizsgálata során, az ökotípusos rendszer kialakításához, a meglévő erdők kijelölése az Országos Erdőállomány Adattár alapján történt, míg a tervezett erdők lehatárolása a korábbiakban bemutatott földhasználati modell felhasználásával készült úgy, hogy a tervezett erdők közé azok a területek kerültek, amelyek szántóföldi termelésre kevésbé alkalmasak, de erdészeti termőhelyi viszonyaik kedvezőek, vagy amelyekben szükség van környezeti szempontú erdőtelepítésre.

Ennek a két kritériumnak két földhasználati kategória (12.1. táblázata 4-es és 6-os kategória, felelt meg a leginkább. A két kategória területe valamivel több, mint 680 ezer ha, így a meglévő és tervezett erdők együttes kiterjedése biztosítja a Nemzeti Erdőtelepítési Program által optimálisnak tartott 27 százalékos erdősültségi arányt.

A kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete a legkiválóbb minőségű és termőképességű, árutermelésre leginkább alkalmas szántóföldi területeket foglalja magába, melyek agrárökológiai adottságaikat, vagyis agrárpotenciáljukat tekintve kimagaslóak, és környezeti szempontból a legkevésbé érzékenyek. Ezek az ország stratégiai mezőgazdasági árutermelésre legalkalmasabb területei.

Övezetenként való lehatárolása elősegíti az átlagosnál jobb minőségű termőföldek megóvását az intenzív beépítéssel, a beépítésre szánt területtel nyilvánítással szemben. (Schneller, 2008)

12-1. táblázat - A földhasználati modell kategóriái (Schneller,2008)

Kategória	Földhasználati kategória	Terület (ha)	Terület (%)	Földhasználati javaslat	Területrendezési szempontú
-----------	--------------------------	--------------	-------------	-------------------------	----------------------------

kódja	megnevezése				lehatárolás
1	<i>Jó illetve kiváló termőképességű agrárterületek</i>	1160769	12,50	Szántóföldi hasznosítás	Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete
2	<i>Gyenge illetve közepes termőképességű agrárterületek:</i>	767245	8,26	Szántóföldi hasznosítás	
3	<i>Környezetileg érzékeny agrárterületek</i>	845	0,01	Extenzív szántóföldi használat	
4	<i>Erdőtelepítésre javasolt területek:</i>	682265	7,34	Erdőtelepítés	Erdőgazdálkodási térség tervezett erdőterületei
5	<i>Védelmi célú erdőtelepítésre figyelembe vehető területek</i>	517133	5,57	Erdőtelepítés vagy gyepesítés	
6	<i>Erdőtelepítésre figyelembe vehető, környezetileg érzékeny területek</i>	1062	0,01	Erdőtelepítés	Erdőgazdálkodási térség tervezett erdőterületei
7	<i>Jó illetve kiváló agrártermelési adottságú, vagy erdőtelepítésre javasolt területek</i>	72224	0,78	Szántóföldi hasznosítás	
8	<i>Gyenge illetve közepes agrártermelési adottságú, vagy védelmi célú erdőtelepítésre javasolt területek</i>	2128953	22,92	Extenzív szántóföldi használat vagy erdősítés	
9	<i>Környezetileg érzékeny, jó agrártermelési adottságú, vagy erdőtelepítésre javasolt területek</i>	3	0,00	Extenzív szántóföldi használat vagy erdősítés	
10	<i>Gyenge agrártermelési és erdőtelepítési alkalmassága, környezetileg</i>	1294597	13,94	Gyepesítés	

	<i>érzékeny területek</i>				
11	<i>Jelenlegi erdőterületek</i>	1836100	19,77		
12	<i>Kizárt területek: minden vizsgálati szempontból kizárt terület, többnyire települések, beépített területek, v. ültetvények vagy ültetvények</i>	828208	8,90		
	Összesen	9289404	100,00		

Természeti adottságaink között **az ezredforduló utáni években is az erdők termelési funkciója elsődleges marad.** Ugyanakkor a világtendenciáknak megfelelően Magyarországon is a védelmi, a szociális és az üdülés (jóléti szolgáltatás) funkcióknak (rendeltetéseknek) nő a fontossága. Utóbbi funkciók egyértelműen társadalmi érdekeket szolgálnak, ezért minden-nemű költségei társadalmi költségeknek tekintendők, nem terhelhetik a szakágazatot. A terveknek emiatt tartalmazniuk kell mindhárom funkció szerinti igényeket és lehetőségeket.

Fontos a funkciók változásának **megyéenkénti** kistérségi megoszlása is, különösen azokban a megyékben, ahol az erdőkkel és fásításokkal biztosítandó hatások eléréséhez nincs meg a szükséges erdőterület. Itt a többi ágazat érdekeivel összhangban kell fejlesztés nagyságrendjét, módszereit megtervezni. Nyilvánvalóan ésszerű kompromisszum (uniós kényszer?!) biztosíthat helyet az új erdők és fásítások számára.

Továbbra is ajánlható tervezési szempontok, egyszerűsített alapelvek:

- **Csak erdővel** hasznosíthatók azok a területek, melyeken a lejtőhajlása eléri, vagy meghaladja a 35 %-ot. A 35 %-ot el nem érő területeket is indokolt erdővel hasznosítani, ha más művelési ággal nem lehetséges az erózió ellen kielégítően védekezni, vagy egyéb más művelési ág létesítésével, az eróziós kárral csökkentett fajlagos átlagjóvedelem kevesebb, mintha a területet erdővel hasznosítják;
- **Erdővel**, északi fekvésben **legelővel** is eredményesen hasznosíthatók a 25–35 százalékos lejtők. Ilyen meredek déli lejtőn a csapadék elégtelen volta miatt, legelőt telepíteni nem érdemes;
- **Kisüzemi szőlővel, gyümölcsössel** is hasznosíthatók a 25–35 százalékos kategóriába tartozó nem északi fekvésű területek. Igaz ugyan, hogy ez a művelési ág talajvédelmi szempontból kedvezőtlenebb, mint az erdő vagy legelő, általában azonban nagyobb gazdasági eredmény érhető el, mert a hátrányok egy részét a kézi művelés ellensúlyozza;
- A 17–25 százalékos lejtőkategóriába tartozó területeket fekvési iránytól (kitettségtől) függően **erdővel, legelővel, szőlő- és gyümölcsstermeléssel** lehet hasznosítani. Utóbbiak kizárólag a déli fekvésű lejtőkön jöhetnek számításba, ha megfelelő talajvédelmet nyújtó telepítésük gazdaságosan megoldható úgy, hogy a nagyüzemi művelést ne akadályozza. Ha a talajvédelem és a termelés ökonómiai követelményei nem egyeztethetők össze, akkor csak erdő vagy legelő jöhet számításba;
- A 12–17 %-os lejtőkategóriába tartozó területek zömét **szántóföldi növényekkel, szőlővel, gyümölccsel** célszerű hasznosítani. (Kb.: 500000 ha. ilyen terület van.) Ezekben a lejtőkön az erdő, mint területhasznosító ültetvény kizárólag talajvédelmi célból telepíthető, ahol más hasznosítási móddal a talajvédelem nem valósítható meg.

Előzőek azt is jelentik, hogy 17 százaléknál meredekebb területeket ajánlatos a szántó művelési ágból kikapcsolni. (Kb.: 300000 ha ilyen terület van.) (Szabó,2010)

5. 12.5 Fatermesztés és a magyar erdők jövőképe

Az utóbbi években örvedetesen megszorodott a magyarországi erdőkkel foglalkozó szakirodalomban azoknak a kiadványoknak a száma, amelyek az **erdők természet-védelmi jelentőségét, ezen belül különösképpen a természetszerű, természet közeli állapotukat és a biológiai sokféleség fenntartásában, fejlesztésében betöltött szerepüket** tárgyalják. Ilyenképpen szerencsés módon kiegészült és korszerűsödött az a korább-ról ismert erdőművelési szemlélet, amely már a XIX. sz. végétől a természet közeli erdőművelési módokat helyezte előtérbe, tartotta követendő célnak (pl. természetes fel-újítás, többszintű, vegyes korú, elegyes erdők kialakítása és fenntartása, az őshonos fajok előnye az erdővédelemben stb.). Emlékeztetünk kell arra, hogy még a XX. sz. első felében is elsősorban ezek az alapelvek érvényesültek a magyarországi erdő-művelési szakoktatásban.

Miközben a természet közeli erdőkre és azoknak a természetvédelemben betöltött szerepére vonatkozó ismeretek egyre gyarapodtak és mind általánosabban elterjedtek, ugyanakkor - legalábbis látszólag - mintha háttérbe szorultak volna az igények az olyan ismeretek iránt, amelyek a **faanyagtermesztés hatékonyságának** a fokozására, a **nemzetgazdaság faellátásának a biztonságos és minél teljesebb körű kielégítésére** irányulnak. Egyes túlzó, többnyire e kérdéseknek csupán csak a felszínes ismeretere támaszkodó, gyakran szélsőséges vélemények szerint egyfelől a természet közeli erdő-gazdálkodás (benne a biológiai diverzitás fenntartásának az igénye), másfelől a nemzetgazdaság faanyag-ellátottságának kikerülhetetlen követelménye látszólag kibékíthetetlen érdekellentétbe kerültek egymással. A valóságban ez a vélemény egyáltalán nem helytálló. **A követelmények és a lehetőségek tárgyilagos szándékú mérlegelésével, egyeztetésével megvalósítható olyan „kompromisszum”, amely mindkét oldal érdekeit, kívánalmait kellőképpen kielégítheti.** El kell fogadni pl., hogy **a nemzetgazdaság faanyagigényét szükségszerűen kielégítő, hatékony belterjes fatermesztés adott helyen, adott viszonyok között lényeges és társadalmilag hasznos tevékenység.**

Ebben a törekvésben a faanyag előállításának egyik - és talán leginkább hatékony megoldási módja a természet technológiai színvonalának olyan mértékű emelése, amely ugyanazon a területen a fatermesztés növelését eredményezi. Ezzel talán enyhíthető az őshonos fajú természet közeli erdők nehezede, azok fennmaradását esetleg veszélyeztető, de esetenként éppen a tulajdonos gazdasági érdekeit szolgáló „fakitermelési nyomás”. Ennek a magyarországi erdő (faállomány) gazdálkodásban való megvalósíthatóságát éppen a II. világháborút követő időszak erdészeti politikájának eredményei igazolják. A háborús károk felszámolása, az újjáépítés, az ezt követő erőteljes gazdasági fejlesztés rendkívüli módon megnövelte a faszükségletet, ami miatt az akkor meglévő őshonos fajú erdőkre nagymértékű fakitermelési kényszer nehezedett. Ezt sikerült mérsékelni gyorsan növő fajok széles körű elterjesztésével, valamint belterjes erdőművelési technológiákra épülő ültetvényeszerű fatermesztési módok bevezetésével, tökéletesítésével.

Természetesen ezek a **belterjes erdőművelési módok csak ott használhatók**, és csak ott vezethetnek a kívánt eredményre, **ahol ehhez a szükséges természetfeltételek** (te-repi-, termőhelyi viszonyok, a megfelelő faj kiválasztási lehetőségek stb.) **megvan-nak**. A területi lehetőségeket várhatóan bővíti majd az a tény, hogy a következő évtizedekben számottevően csökkentenünk kell az élelmiszer-termelést szolgáló területeket. **A mezőgazdasági földterületek egyik jövőbeli hasznosítási módja az erdőtelepítés lesz.** Ezek az erdősíntető területeken, vagy legalábbis nagy részükön a valamikori (akár csak néhány évszázaddal korábbi) természeti viszonyok visszafordíthatatlanul megváltoztak. Magyar Pál Alföldfásítás (1960) c. művében említi, hogy a gátak megépítése, illetve vízrendezések előtt az Alföldnek csak egyharmada volt tartósan száraz terület, a többi kétharmad pedig vízjárta, víz borította térség volt. Így a múltban sem volt erdő számára alkalmas terület. A valamikori ökológiai adottságoknak megfelelően értelmezhető „természet közeli” erdők létesítésének a lehetőségei ma már nyilvánvalóan erősen korlátozottak lesznek hegy- és dombvidékeinken is elsősorban a mezőgazdasági művelés okozta termőerő-csökkenés miatt.

Természetesen ahol ennek a feltételei megtalálhatók, kívánatos e lehetőségeket megragadni.

Hangsúlyoznunk kell, hogy **a fára a magyar nemzetgazdaságnak is elengedhetetlenül szüksége van.** Szakemberek egybehangzó véleménye szerint **a fa a XXI. század rendkívül fontos nyersanyaga lesz.** Nagy előnye, hogy környezetszennyezés nélkül megtermelhető; feldolgozása, hasznosítása viszonylag kevés energiát igényel, **környezetkárosodást az elhasználódása után sem okoz.** Ezen kívül, mint **megújítható energiaforrás** is figyelmet érdemel.

Az említett új erdőtelepítések (majdani „kulturerdők”) egy része belterjes kezelési módokkal várhatóan alkalmas lesz nagy fajozamú, így jövedelmező ültetvényeszerű fatermesztésre. Ezt a hatékony fatermesztési módot kívánatos minél szélesebb körben bevezetni ott, ahol a területi, termőhelyi feltételei megvannak. Ezzel ugyanis adott nagyságú területen rövidebb természetesi idő alatt, nagyobb famennyiséget gazdaságosabban lehet előállítani. A belterjes természetesi, amely a mezőgazdasági termelésben magától értetődő kívánalom, egyes szélsőséges természetvédelmi nézet számára ma még sajnálatosképpen nehezen elfogadható fatermesztési

gyakorlat. Rá kell azonban mutatnunk arra, hogy a **jövőbeli erdő-telepítésekben a valóban ültetvényszerűen művelhető erdők aránya - elsősorban a ter-mőhelyhez kapcsolódó fafaj választási korlátok miatt -, a természet közeli vagy a más jellegű kultúrerdők arányához képest jóval kisebb lesz.** Éppen ezért a nemzetgazdasági érdekek oldaláról nézve bűn lenne nem kihasználni az ültetvényszerű fatermesztésből adódó lehetőségeket.

A napi szakmai szóhasználatban a természet közeli erdők, illetve az ültetvényszerű fatermesztés megkülönböztetése tévesen, többnyire és általában eredet szerinti kate-gorizálást jelent. Ebből adódik, hogy egyes - akár túlzónak is mondható - vélemény-nyek szerint minden mesterséges erdősítést, ilyen eredetű erdőt az ültetvényszerű er-dők (fatermesztő ültetvény elnevezéssel) kategóriába sorolnak. Ilyen értelmezésben a magyarországi erdők mintegy 60%-a lenne ültetvényszerű erdőnek tekinthető (*Somogyi, 2001.*). Ezek helyesebben a „kultúrerdők” arányát jelenthetik. Az „**ültetvényszerű**” **meghatározás kifejezetten természet-éstechnológiai (kezelési, művelési) fogalmat jelent, függetlenül a faállomány erede-tére vonatkozó utalástól.** Ilyen értelmezésben a valóban ültetvényszerű erdők terület-aránya jóval kisebb.

Az erdőterületet a világon mindenütt, elsősorban mesterséges erdőtelepítés (pl. „faültetvények” létesítése) útján növelik, és csak kisebb részben természetes felújítás-sal.

A mesterséges erdőtelepítések szukcessziós fejlődése (A szukcesszió olyan ökológiai folyamat, amelynek során élőlény közösségek tér-idő átalakulásai játszódnak le. Eredményeként csökken a társulás fennmaradásának valószínűsége, elősegítve a következő stádiumba való átmenetet. A változás iránya meghatározott: pionír növénytársulástól több lépcsőn keresztül a klimax társulás felé mutat.) **a természet közeli erdők irányába halad,** (fafajtól, termőhelytől, termesztési adottságoktól függően), **vagy** –a síkvidéki erdőtelepítések esetében - **ültetvényszerű fatermesztés tárgyává válhatnak.** Ennek a folyamatnak természetesen Magyarországon is tanúii lehetünk.

Az ültetvényszerű erdők a szabályosságra törekvő, tervszerű erdőgazdálkodás ter-mékei. A hasznosítható faanyag előállításában és a faanyagigény kielégítésében sze-repük nélkülözhetetlen és elsődleges. A biológiai sokféleség fenntartását csak részle-geesen szolgálják, ámbár a levegő széndioxid forgalmában, a szén lekötésében továb-bá pl. a deflációs talajkárosodások elhárításában - különösen egyes nagy lombfelüle-tű gyorsan növe-fajajok állományai, számottevő környezetvédelmi, környezetjaví-tási szerepet tölthetnek be.

Az ültetvényszerű erdők jellegzetes képviselői mindenekelőtt a nemesnyárok, valamint ki-sebb mértékben a közönséges dió. Megfelelő termesztési körülmények között és ter-mesztési célok mellett érvényesíthetők az ültetvényszerű fatermesztési technológiák még egyes akác, fehér nyár, fehér fűz, alföldi homoki erdei- és feketefenyő faáll-mányokban, vagy (inkább csak) állományrészekben is.(Führer et al.,2003)

Az ültetvényszerű fatermesztés környezetvédelmi aspektusai, valamint szerepe és jövőbeli jelentősége a vidékfejlesztésben, egyre inkább ráirányítja a figyelmet a fenntartható erdőgazdálkodásra.

6. 12.6 Összefoglalás

A modul leírta az erdőgazdálkodás és az erdők jelenlegi helyzetét az Európai Unióban és hazánkban egyaránt. Az erdők társadalomban és gazdaságban betöltött szerepéről adott tájékoztatást. Kitért az erdők környezetvédelmi szolgáltatásaira. Számot adott Magyarország jelenlegi erdősültségi adatairól. Majd a földhasználati reform és az erdők kapcsolatát a földhasználati zónarendszert kiegészítő ökotípusos rendszer kialakíthatóságán keresztül mutatta be. Végezetül pedig a magyar erdők és a szükséges fatermesztés összehangolhatóságáról adott tájékoztatást a modul.

Rá kívántunk mutatni arra a fontos tényre, hogy a természeti adottságaink között folytatott erdőgazdálkodás elsődleges funkciója az ezredforduló utáni években is a termelés kell, hogy legyen, azok védelmi és társadalmi szerepének erősödése mellett.

Önellenőrző kérdések:

1. Ismertesse, milyen értékteremtő erdészeti tevékenységeket, programokat kell végrehajtanunk?
2. Ismertesse az erdők társadalomban-gazdaságban, településen és az infrastruktúrában betöltött szerepét!
3. Mít tud az erdők környezetvédelemben betöltött szerepéről, valamint az ökoszisztémában tett szolgáltatásairól?

4. Véleménye szerint nagyobb figyelmet kellene szentelni a különböző erdőfunkciók fenntartásának, kiegyensúlyozásának és fejlesztésének? Ha igen, milyen szintű fellépésre lenne ehhez szükség (uniós, nemzeti és/vagy egyéb)? Milyen eszközökkel lehetne ezt elérni?
5. Mi jellemzi hazánk erdősültségét?
6. Milyen tulajdonviszonyokkal jellemezhetők a magyar erdők napjainkban?
7. Milyen funkcióváltások várhatók erdőgazdálkodásunkban az ezredforduló utáni évtizedekben?
8. Mit tud a faanyagtermesztés, a természet közeli erdők, valamint a földhasználat kapcsolatáról Magyarországon?
9. Mi a fő és melyek a mellék szerepei az ültetvényszerű erdőknek?
10. Ismertesse a művelési ágak elhelyezésének egyszerűsített alapelveit a környezeti tényezők függvényében!

7. 12.7 A tárgymutató, fogalomtár

az erdő hármasszerepe

egyéb fás terület

erdőgazdálkodás

erdőtakaró

földhasználati zónarendszer

ökotípusos rendszer

szukcesszió

ültetvény szerű erdő

Irodalomjegyzék

Anonymus (2008/2): *Nemzeti Erdőprogram 2006-2015 évi megvalósításának terve. A Kormány 110/2004. (X.27.) Kormány határozatának 3. pontja alapján*, <http://www.erti.hu>

Ángyán: *A környezet- és tájgazdálkodás agroökológiai, földhasználati alapozása.*, MTA doktori értekezés, Gödöllő, 2003.

Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség 4/2009.sz. jelentése

Az Európai Unióról szóló szerződés 5. cikke

Balázs I.: *Erdőgazdaság és faipar, 2010/11*, 2010.

Führer E., Rédei K., Tóth B.: *Ültetvényszerű fatermesztés*, Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2003.

Halász, G., Gémesi, J., Mészáros, K.: *Nemzeti Erdőstratégia és Erdőprogram Magyarországon V.rész (A társadalmi vita tapasztalatai)*, Erdészeti Lapok CXXXVIII.évf., Budapest, 2003.

Jogszabályok, végrehajtási rendeletek, Szabványok és Szakmai Szabályzatok.

Dr. Koren Edit: *Környezetismeret, Kézirat*, Széchenyi István Főiskola, Győr, 1997.

Magyar: *Alföldfásítás I.k. Általános és leíró rész*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960.

MCPFE "State of Europe's Forests 2007" (Az európai erdők állapota 2007), 2007.

Schneller: *Tájépítészeti és tájökölógiai összefüggések Magyarországon, Tájökölógiai Kutatások a III. Magyar Tájökölógiai Konferencia kiadványa*, Budapesti Corvinus Egyetem Tájvédelmi és Táj rehabilitációs Tanszék, Budapest, 2008.

Szabó: *Föld- és területrendezés II.; Kézirat*; EFE FFFK Jegyzet-sokszorosító Részleg, Székesfehérvár, 2004.

Szabó.: *Erdőstratégia, erdőprogram, tulajdonosi és birtokstruktúra változások, TÁMOP jegyzetek*, Tananyagfejlesztés a Geo-ért, 13. modul

<http://www.unece.org/timber/fra/definit.htm>

<http://ec.europa.eu/environment.nature/>

<http://www.gak.hu/fao/>